

De bell nou. La restauració del mes

La darrera etapa (*Ostatni etap*)

WANDA JAKUBOWSKA, 1948

Int.: Wanda Bartówna, Huguette Faget, Tatjana Górecka, Antonina Górecka
Polònia. VOSC adaptat per a persones sordes. 110'. DCP.

La darrera etapa (Ostatni etap), Wanda Jakubowska, 1948

1 d'abril de 2026	21 h	Sala Laya
7 d'abril de 2026	21 h	Sala Laya
28 d'abril de 2026	20 h	Sala Chomón
30 d'abril de 2026	18 h	Sala Laya

Un dels primers films que relata l'experiència als camps d'extermini des de la mirada de les víctimes. Martha Weiss, una jove jueva deportada a Auschwitz-Birkenau, és separada de la seva família el mateix dia que hi arriba. Forçada a treballar com a intèrpret per a les autoritats, esdevé testimoni de la brutalitat dels kapos i les SS. Ben aviat comença a teixir vincles amb altres presoneres, i allò que podria ser tan sols un relat sobre l'horror es transforma en un cant a la resiliència i la dignitat humana.

Inspirat en la història real de Mala Zimetbaum, el film es va rodar als mateixos escenaris dels fets i compta amb la participació d'algunes supervivents. En un moment en què les imatges dels camps es limitaven a les que havien difós els Aliats després de la seva obertura, l'obra posa rostre i cos als relats esgarrifants que les supervivents començaven a explicar. Avui, gràcies a la restauració impulsada per la Filmoteca Polonesa, cal reivindicar-la no només com una peça de gran valor cinematogràfic, sinó també com una oportunitat per restituir a Wanda Jakubowska el reconeixement històric que mereix.

“Alguns apunts sobre la creació del guió (a propòsit de la pel·lícula *Ostatni etap*)”. Wanda Jakubowska, *Kwartalnik Filmowy*, vol. 1, núm. 1 (1951)

“Aquest grinyol l’haurem d’enregistrar per separat...”
Recordo haver-ho dit en veu alta a la meva amiga de Pawiak, Danusia Markowska, en el moment en què la porta del camp d’Auschwitz-Birkenau es va tancar darrere nostre. Ho vaig dir sense pensar-hi, i aleshores em vaig adonar que havia pres la decisió de fer una pel·lícula sobre el camp tan aviat com hi vaig arribar.

De fet, dec molt probablement la meva supervivència al desig de fer aquesta pel·lícula —desig que em va permetre tractar tot allò que m’envoltava com una mena de recopilació documental. [...] Molts dels meus amics creuen que *La darrera etapa* es basa en les meves experiències personals, però no és així. És simplement fruit de les meves vivències, com qualsevol altra obra contemporània basada en un entorn conegut per l’autor. La majoria dels esdeveniments que vaig representar no els vaig presenciar jo mateixa, sinó que tan sols els conec a través dels relats d’altres persones.

Més enllà del meu temps com a presonera, aquest film no hauria estat possible sense un treball posterior de documentació. D’una banda, vaig intentar comprendre el tarannà i les motivacions de les persones implicades en els grups de resistència; de l’altra, vaig voler estudiar la mecànica del funcionament del camp. Moltes companyes coneixien la meva intenció i van col·laborar amb mi: creien en la futura pel·lícula com un document necessari. [...] El material recollit a Berlín, sumat al dels judicis de Nuremberg i al de Rudolf Höss, a les dades del camp i a altres testimonis després de l’obertura, va permetre tancar aquesta fase.

Però he d’admetre que la meva determinació de mostrar una part de la veritat sobre Auschwitz s’havia començat a afeblir. Volia fer una pel·lícula alegre i esperançadora sobre el treball, sobre la dansa i el cant, sobre l’amor —sobre qualsevol cosa menys aquell camp. [...] Finalment, la meva cogaionista Gerda Schneider, així com els americans, em van convèncer per tirar endavant la pel·lícula: Gerda, amb arguments; els americans, amb el seu comportament, que tornava urgent la necessitat de mostrar la veritat sobre Auschwitz.

Després va venir la següent etapa: escriure i organitzar el material. Les descripcions d’esdeveniments sumaven centenars de pàgines. [...] L’abundància de material i de temes generava moltes dificultats, i durant mesos no vaig poder reduir-ho a unes proporcions adequades. Finalment, vaig buscar un únic espai on es poguessin concentrar el màxim de fets possibles, on es pogués mostrar la resistència i, alhora, il·lustrar les experiències de les presoneres i els presoners. Així va sorgir la idea de limitar l’acció principal a l’hospital del camp: el “Revier”.

De bell nou. La restauració del mes

Però el guió continuava tenint massa fils i, a més, tendia excessivament al naturalisme. Cossos esquelètics, piles de cadàvers, rates i malalties repugnants formaven part del dia a dia als camps. És cert que mostrar-los podria evocar l'horror que s'hi vivia, però també provocaria repulsió. Per això calia eliminar-los, perquè eren insuportables per al públic de postguerra: les consideracions estètiques ho exigien. Així doncs, tot i que això implicava “suavitzar” la realitat, vam decantar-nos per no mostrar les imatges més extremes. Va ser una decisió difícil, però finalment encertada. El procés d'escriptura del guió va durar des del maig de 1945 fins al maig de 1947: dos anys d'esforç incessant.

Sobre la restauració

Parlar dels films de Wanda Jakubowska significa també posar paraules a l'oblit i el desgast del temps. Tot i tractar-se del seu segon film, *La darrera etapa* va ser, en realitat, el seu debut: *Nad Niemnem*, la primera pel·lícula que havia dirigit just abans de l'esclat de la Segona Guerra Mundial, mai no es va poder estrenar. Ràpidament, es va convertir en una obra perduda: el negatiu, amagat en un soterrani de Varsòvia, es considera desaparegut des de la Insurrecció de la capital l'any 1944.

Els negatius originals de *La darrera etapa* també es donen per perduts. Tot i això, se'n conserven diverses còpies, cosa que ha fet possible la restauració actual a partir de la comparació de sis suports diferents. Com a base, es va seleccionar un duplicat que, malgrat presentar danys, problemes d'estabilitat i variacions severes d'exposició derivades dels recursos tècnics de l'època, oferia la millor qualitat global. A més, gràcies a les còpies de 35mm disponibles, s'han pogut reconstruir diversos fotogrames absents.

Rodat el 1947, el film va beneficiar-se de la tecnologia de so més avançada del moment, AGA-Baltic, que va permetre la postproducció sonora, el doblatge i la combinació de diverses capes de diàleg i música. La restauració ha fet possible la recuperació de línies de diàleg fins ara inaudibles i la identificació d'onze intèrprets que havien estat fora de focus durant dècades. El treball de correcció de color, finalment, ha estat supervisat per Grzegorz Kedzierski, destacat director de fotografia polonès.

Restauració de 2020 a càrrec de FINA (Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny) amb el suport de Tor Film Production (WFDiF).

De bell nou. La restauració del mes

La restauració cinematogràfica viu un moment únic, amb seccions als principals festivals internacionals, mostres especialitzades arreu del món, la creixent col·laboració entre filmoteques i el ventall de possibilitats tècniques del món digital. En sintonia amb aquesta escena vibrant, obrim cada mes una finestra a la presentació d'una restauració o remasterització recent seleccionada amb cura pel nostre equip.

De bell nou neix amb la voluntat de retornar a la gran pantalla títols que difícilment hi són vistos en condicions òptimes: clàssics de tots els temps, films oblidats, menystinguts o simplement malmesos, que reclamen ser recuperats amb la màxima fidelitat al seu esperit original. Gràcies al treball rigorós de professionals i d'institucions d'arreu del món, recuperem restauracions i noves digitalitzacions que responen al mateix impuls: el de donar un nou alè de vida al material existent, des de la convicció que l'acte de veure, i reveure, fa de totes les pel·lícules del passat cinema contemporani.

Propera sessió

Rapt (Dimitri Kirsanoff, 1934)

Més informació del cicle

Filmoteca
de Catalunya

 Generalitat
de Catalunya

Filmoteca de Catalunya
Plaça Salvador Seguí, 1 – 9
08001 Barcelona
+34 935 671 070
filmoteca.cultura@gencat.cat
www.filmoteca.cat